

קוּבֵץ שִׁפְתֵי כֹהֵן

שיטת הרמב"ם בדין בנין ומכה בפטיש⁹

במסכת שבת ריש פרק הכונה איתא:

"הכונה כל שהוא, והמסתת, והמכה בפטיש ובמעצד, והקורח כל שהוא חייב וכו'".

ופירש"י:

"מכה בפטיש וכו' שזהו גמר מלאכה וכו' וכל הגומר בשבת מלאכה תולדת מכה בפטיש הוא".

ושם בגמ' נחלקו רב ושמואל במסתת, בעושה נקב בלול של תרנגולים, ובעייל שופתא בקופינא דמרא שבשלתן דעת רב שחייב משום בונה ודעת שמואל שחייב משום מכה בפטיש. ומבואר בגמ' שמסתת דמיא יותר לבונה מאשר עושה נקב בלול של תרנגולים ועייל שופתא בקופינא דמרא דומה יותר למכה בפטיש.

עוד שם:

"ת"ש הקורח כ"ש חייב, בשלמא לרב מוחזי כמאן דחר חורתא לבניינא אלא לשמואל לאו גמר מלאכה הוא, הכא במאי עסקינן דבזעי' ברמצא דפרזלא ושרקי' בגויה דהוי גמר מלאכה. (רש"י: דבזעי' ברמצא דפרזלא – במסמר ארוך של ברזל. ושרקי' בגויה – לתלות בה).

והנה ברמב"ם (פרק י' מהלכות שבת הי"ג) פסק דיש בנין בכלים וכתב:

"העושה כלי אדמה כגון תנור וחבית קודם שישרפו הרי זה תולדת בונה וחייב".

ופירש המ"מ שדעתו דאף שאין בנין בכלים היינו בכלים שנתפרקו להחזירן, אבל העושה כלי מתחילתו אין לך בנין גדול מזה, ואין נקרא זה בנין בכלים שהרי אינו כלי אלא עושה כלי. ועוד כתב:

"המכניס יד בקרדום בתוך העין שלו הרי זה תולדת בונה וחייב".

ובהלכה י"ד:

"העושה נקב כל שהוא בלול של תרנגולים כדי שיכנס להם האורה חייב משום בונה וכו'".

⁹ פורסם בקובץ 'בית אברהם', התשל"ח.

קוּבֵין שפּתֵי כהֵן

הרי שפסק כרב גבי מאן דעייל שופתא בקופינא דמרא ונבי עושה נקב, וכפי סוגיית הגמ' ודאי שמסתת יהו' חייב משום בונה, ועכ"ז פסק בהלכה י"ח:

"המסתת את האבן חייב משום מכה בפטיש".

והמפרשים עמדו בזת, וכתבו שפסק בזה כרבי יוחנן שם בריש הבונה וכרב אשי משמי' דריב"ל בפרק כלל גדול (דף ע"ה ע"ב). ותמוה דא"כ כפי סוגיית הגמ' שהבאנו ק"ו שעושה נקב כלול של תרנגולים והמכנים יד הקרדום בתוך העין שלו יהו' תולדת מכה בפטיש? ותו' זקני הגה"ק בעל אבני נזר זצ"ל בשו"ת (או"ח ח"א סי' רק"ד) דמעם הסוגי' דמסתת חשוב בונה טפי מהנך הוא משום דסופו לתיתיו לבנין כמ"ש המאירי, ולדידן לא קי"ל הכי אלא דכיון דעדיין אינו מחובר הוי ככל וחייב בו משום מכה בפטיש ולא משום בונה. וצריך להבין מקור הדין לדידן לחלוק על הסוגי'א בסברא זו.

עוד יש להבין שבהלכה י"ד פסק שהעושה נקב כל שהוא כלול של תרנגולים כדי שיכנס להם האורה חייב משום בונה, ובהלכה ט"ז פסק דהעושה נקב כל שהוא בין בעץ בין בבנין בין במתכת בין בכלים ה"ז תולדת מכה בפטיש וחייב. והנה פסק בענין זה כרב וכשמואל, ועמדו על כך המפרשים. ועוד דבפרק כ"ג ה"א כתב:

"העושה נקב שהוא עשוי להכניס ולהוציא כגון נקב שבלול התרנגולים שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההבל, ה"ז חייב משום מכה בפטיש וכו'".

והוא כדברי שמואל. ועוד הקשו שהרמב"ם לא הזכיר בדבריו אוקימתא דשמואל גבי קודח דבזעי' ברמצא דפרזלא ושבקי' בגוי'.

עוד הקשו על הרמב"ם שבפרק י' פסק שיש בנין וסתירה בכלים לכה"פ בעושה כלי חדש ובמפרק עץ תקוע, ובפרק כ"ג ה"ב כתב דשובר אדם את החכית לאכול ממנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוון לעשות כלי, ומסתימת דבריו משמע דמותר לשבור אף חכית שלמה, ותמוה הא לדעתו צריך להיות חייב הטאת.

ולישב כל זה נראה להקדים דיש לרמב"ם שיטה אחרת בענין מכה בפטיש וממילא גם בענין בונה. דהנה מרש"י ותוס' ושאר ראשונים משמע דעצם מכה בפטיש הוא גמר מלאכה, ומכה בפטיש הוא רק דוגמא של גמר מלאכה, או שמפוצץ אבן או שמכה בכלי, ואין נראה כן בשיטת הרמב"ם.

דהנה בפיהמ"ש בפרק כלל גדול כתב וז"ל:

"והמכה בפטיש פטיש כלי גדול שמשתמש בו הצורפים ואומני ברזל ונחושת וכו' והוא ידוע וכו' ומכה בפטיש אפילו בשעת גמר מלאכה כאשר עושין המכין בפטישין וכו' ולפיכך כל תיקון מלאכה והשלמתה כמו המירוט והחכוכך ומיני היפוי כולם תולדות מכה בפטיש והוא אומרם כל מידי דאית בי' גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש".

קוּבֵץ שֵׁפֵתֵי כֹהֵן

והנה הנוסח "אפילו" בגמר מלאכה (הנמצא גם בפהמ"ש הנדפס מכבר וגם בתרגום קאפח) מעיד שעצם מלאכת מכה בפטיש אינה גמר מלאכה דווקא, אלא דעל כל הכאה שעושים הצורפים ואומני ברזל ונחושת חייבים וזהו עצם המלאכה, והיות והחייב הזה כולל גם הכאה שאינה ממש מלאכה אלא בגמר המלאכה, לכן אפשר ללמוד לכל גמר מלאכה שחייב ממכה בפטיש. ולאור זה נראה שכך משמע גם מלשונו בפ"י הט"ז:

"המכה בפטיש הכאה אחת חייב, וכל העושה דבר שהוא גמר מלאכה הרי זה תולדת מכה בפטיש וחייב".

ולא כתב המכה בפטיש לגמור המלאכה וכו' משמע שעצם מכה בפטיש אינו גמר מלאכה. וכן גם מוכח להדיא משיטתו בפהמ"ש בפ' כלל גדול ובפ"ו מהל' שבת שביאר שכל האבות הם רק דוגמאות למלאכות ובכלל כל אב יש מלאכות אחרות שפעולתן דומה לפעולת האב שגם הם אבות אף שלא היו במשכן, כגון חופר ועושה חריץ שהם אבות בכלל האב דחורש, ונוטע וזומר הם אבות בכלל האב דזורע. ותולדות הן מלאכות שתכליתן דומה לתכלית האב אבל הן עשויות במקבלי פעולה אחרים לגמרי, כמו מחתך ירק ושף לשון מתכת שהן תולדת טוחן. ולפ"י אם עצם מלאכת המכה בפטיש היתה גמר מלאכת כלים א"כ כל גמר מלאכה (לפחות בכלים) ה"ו צריך להיות אב מלאכה הכלול במכה בפטיש ולא תולדה, כשם שנוטע וזומר הם אבות כזורע. והיות ולמד הרמב"ם דכל מידי דאית ב"י גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש שהוא תולדת מכה בפטיש ולא עצם מכה בפטיש, וכן ביאר בפייהמ"ש ובפרק י' מהלכות שבת ע"כ שעצם מלאכת מכה בפטיש היא דבר אחר ורק כוללת בתוכה גמר מלאכה ומש"ה גמר מלאכה בצורה אחרת הוא תולדת מכה בפטיש. וצריך לבאר מהי מלאכת מכה בפטיש שהיא ההכאה בפטיש של הצורפים ואומני הברזל והנחושת, שנראה שתכליתה לייצר כלים, ומה בינה למלאכת בונה שתולדתה גם היא יצירת כלים כפי שיטת הרמב"ם.

ונראה לומר כעין מה שביאר מו"ז הגאון רבי משה פיינשטיין שליט"א באגרות משה (או"ח ח"א סי' קכ"ב) דעצם מלאכת הבנין שהוא מה שמחדש שהופך דבר המיטלטל לדבר המחובר לקרקע, עכת"ד. ונראה שזה נחשב חידוש במה שנעשה בנין, וחידוש בחומר הנבנה שמשתנה ממה שהוא מיטלטל להיות מחובר ובנין. ולהפך בסותר מסלק את הבנין ומפנה מקומו וגם הופך חומר שהוא מחובר ובנין לחומר מיטלטל, וחייב כל זמן שאינו מקלקל. ולכן תולדת מלאכת בונה היא כשמחדש שינוי ההופך את עצם טבעו של החומר ונותן לחומר חשיבות חדשה, וזהו כשעושה כלי. אבל מלאכת מכה בפטיש היא נתינת צורה לחומר שקיים מכבר וזו ההכאה בפטיש כדרך צורפי זהב ואומני הברזל והנחושת שנותנים צורת כלי לחומר, רק היות ודרכם להכות גם בשעת גמר המלאכה אף שאין כאן שינוי ממש בצורת החומר רק השלמת מה שנעשה מכבר, לכן נלמד מכאן שעל השלמת חפץ וגמר מלאכה ג"כ חייבים משום דהוי תולדת מכה בפטיש. ובזה יבואר מה שכתב הרמב"ם: "העושה כלי אדמה כגון תנור וחבית קודם שישרפו הרי זה תולדת בונה וחייב", ולעומת זאת מכה בפטיש היא מלאכת עשיית כלי מתכות, והביאור, שאדמה אינה חומר חשוב לעניין עשיית כלים ממנה שאינה עומדת לכך וכאשר עושה ממנה כלי חשיב שינוי בעצם החומר שהיתה קודם האדמה ונעשתה חומר לכלי, אבל מתכות ועץ וכיו"ב הם חומר חשוב לכלי ועומדים לעשיית כלי, וכשעושה מהם כלי הוי רק נתינת צורה בחומר ולא חשיב שינוי בעצם מהות החומר. וכעין מה שנתבאר בשם זקני

קובץ שפתי כהן

אדמו"ר הגדול מקוצק זצוקללה"ה הטעם שכלי חרם חלוק מכלי מתכת לעניין קבלת טומאה שכלי חרם מקבל טומאה רק מתוכו ולא במגע גבו, אבל לא בעינין בו מגע כלל ויכול לקבל טומאה מאוירו, וכלי מתכת מקבל טומאה מגבו וצריך מגע דווקא, וביאר שכלי חרם אין החומר שממנו נעשה חשוב כלל, רק מה שהוא כלי ועשוי לקבל, ולכן עיקר חשיבותו היא מתוכו ומשם מקבל טומאה. אבל כלי מתכת החשיבות שבו היא בחומר שממנו נעשה ולכן צריך מגע במתכת הכלי, וגם כשנגע במתכת מגב הכלי מטמא, עכת"ד. וכ"כ כשעושה כלי אדמה נחשב שינוי וחידוש בעצם החומר.

ובזה יבואר מש"כ הרמב"ם שם בהט"ז דהנופה בכלי זכוכית הרי זה תולדת מכה בפטיש, וכבר עמדו בזה התוס' (דף ע"ד ע"ב) ד"ה חביתא ותנורא אמאי לא חייב משום בונה, ובאמת בירושלמי (פ"ז ה"ב) איתא שחייב משום בונה. ודוחק לומר שאירי שהזכוכית היתה עשויה לפני הנפיחה בדפוס ולכן אינו מחדש כלי, שכידוע לא היתה דרך נופחי זכוכית לעשות כן. ולכן נ"ל שעצם חומר הזכוכית הוא כמתכת שיש לו חשיבות מצד עצמו לעניין כלים, שהרי מכינים את הזכוכית מחול ע"י צירוף, במיוחד כדי לעשות ממנה כלי, וא"כ נחשב חומר הזכוכית עומד לעשיית כלי ואין הנפיחה שינוי בעצם החומר, רק נתינת צורה בו כמו שביארנו בכלי מתכות ולכן הנופה חייב משום מכה בפטיש ולא משום בונה.

ויתכן עוד לבאר שלכן דייק הרמב"ם וכתב ל"העושה כלי אדמה" וכ' "קודם שישרפו הרי זה תולדת בונה וחייב", דווקא בעשיית הכלי קודם השריפה היא השינוי בעצם החומר שלא עמד להיות כלי וכעת יש לו חשיבות כלי, אבל לאחר עשיית הכלי כיון שכבר יש לאדמה חשיבות כלי אין עוד חיוב בונה ואף בשריפה עצמה, ואף שנשתנתה האדמה ונעשתה חרם אין בזה חיוב בונה שלא בכל שינוי חומר יש חיוב בונה אלא רק כשיש בשינוי חשיבות בנין כמו בבונה ממש שמחדש בנין ובתולדה שמחדש כלי, והשינוי שנעשה חרם מאדמה שאין כאן חידוש בנין אלא שנעשה קשה ע"י החום נחשב תולדה דמבשל ולא תולדה דבונה. וכן צירוף הזכוכית מהחול לא תהי' מלאכת בונה אף שמחדש חומר שראוי לכלי אבל שינוי זה לא נעשה בדרך בנין.

והנה כתב הרמב"ם (פ"ז ה"ו) גבי מגבן שחייב משום בונה, "שכל המקבץ חלק אל חלק ודיבק הכל עד שיעשו גוף אחד הרי זה דומה לבנין". ונראה שכוונתו לומר שעצם המלאכה בבנין הוא גם מה שמשנה את החומר בכך שמקבץ חלקים ועושה בנין אחד, נוסף על מה שמחדש את עצם הבנין שלא היה קודם, ותולדת בנין היא כשעושה אחד מאלה, כשמחדש דבר חדש שלא הי' קודם ואותו חידוש הוא בחומר עצמו ולא רק בצורתו, והיינו כשעושה כלי מחומר שלא היתה לו קודם חשיבות לעשיית כלי, או כשמחדש שינוי בחומר שמקבץ חלקים ועושה מהם גוף אחד וע"י זה מתחדש כלי, כמו שבמלאכת בנין עצמה מתחדש ע"י המלאכה בנין. ולכן פסק הרמב"ם (פרק י' ה"ג):

"המגבן את הגבינה ה"ז תולדת בונה וכו' המכניס יד הקרדום בתוך העין שלו ה"ז תולדת בונה וכן כל כיוצא בו, וכן התוקע עץ בעץ בין שתקע במסמר בין שתקע בעץ עצמו עד שנאחד ה"ז תולדת בונה וחייב".

קוּבֵץ שִׁפְתֵי כַהֵן

וכוונתו שקיבוץ החלקים נחשב שינוי בחומר, שנוצר כאן חומר חדש אחד ולא רק שינוי בצורה, שהרי לא גירד או שף או שינה שינוי אחר בצורת החלקים, רק דיבקם יחד וכך עשה דבר חדש ולכן הוי תולדה דבונה ולא תולדה דמכה בפמיש.

ונראה עוד לומר דשתי תולדות אלה דבונה חלוקות זו מזו. שבתולדה של עשיית כלי אדמה בעינן שיעשה את כל הכלי כדי להתחייב כי רק אז יש לאדמה חשיבות כלי, אבל במקבץ חלקים הרי החיוב הוא כל שתקע עץ בעץ דאפילו לא עשה כלי שלם רק חלק מכלי חייב כיוון שמו"ם נוצר כאן דבר חדש מקיבוץ החלקים. ולכן בתוקע עץ בעץ לא כתב הרמב"ם דאיירי דווקא בעשה כלי. ועוד חלוקות התולדות האלה לענין מלאכת סותר, שלתולדה הראשונה של נתינת חשיבות כלי לחומר אין סתירה, ולתולדה השני יש סתירה. דהנה כבר ביאר מו"ז הגאון רבי משה פיינשטיין שליט"א (כתשובה הנ"ל ענף ה') הטעם שאין סתירה בכלים הוא משום דאותה חשיבות שיש בסתירת בנין אין בסתירת כלים שאין בזה חשיבות, ורק בעושה כלי חדש יש חשיבות בנין שמחדש מה שנעשה כלי, אבל לא בסותר כלי. והנה ודאי שנכונים הדברים לגבי התולדה הראשונה דמלאכת בונה שביארנו, שכשנותן חשיבות לאדמה שתיעשה חומר לכלי חשיב שינוי חשוב והוי כבונה, אבל כשסותר הכלי אין סתירתו חידוש כמו בסתירת בנין כשהופך דבר מחובר למיטלטל וגם מפנה המקום, ולכן סתירה כזו אין בכלים. אבל בתולדה השני שביארנו שהיא קיבוץ החלקים נראה שיש בזה סתירה כאשר מפרק החלקים ומחזירים לקדמותם כמו שהיו, כיון שדומה ממש לסתירה בבנין שהופך דבר המחובר לדבר המיטלטל ומפריד החלקים ואיירי שאינו מקלקל בכך אלא יש לו צורך בחלקים, א"כ יש לחלקים חשיבות בשבילו ויש לפירוק הזה חשיבות מלאכה. דכמו שקיבוץ החלקים נחשב חידוש והוי האחד הנוצר דבר חדש, פירוקו היא מלאכת סתירה. ולכן כ' הרמב"ם (פרק י' הט"ו) דפירק עץ תקוע הרי זה תולדת סותר וחייב, ובפרק כ"ג מדויק מדבריו שאין סתירה בכלים שהתיר לשבור חבית להוציא ממנה גרוגרות ומשמע שאיירי אפילו בחבית שלמה, והיינו דווקא לתולדה השני דבנין דמקבץ חלקים יש סתירה כשמפרק חלקים, אבל לתולדה הראשונה של יצירת חומר בחשיבות כלי אין סתירה כמ"ש.

ונראה לומר שסוגיין דריש הבונה לא סברה כלל כל החילוקים הללו. שנראה מסוגיא זו שפירשה דמכה בפמיש היינו דווקא גמר מלאכה ממש כמו שפירשו רש"י ותוס' ושאר הראשונים שם. וא"כ מלאכת בונה היא כל דבר השייך לבנין כאשר אין בו גמר מלאכה. ולכן מסתת שהוא ממש צורך בנין אמר רב דחייב משום בונה, ושמואל אמר שהוא משום מכה בפמיש, וטעמו שנגמרה המלאכה באותה אבן אף שסוף תכלית המלאכה שהיא הבנין לא נגמר. ועושה נקב כלול של תרנגולים דרב אמר דדמי לבונה שהלול דומה לבנין אף שאינו כבנין ממש ולכן הוא פחות שייך לבונה ממסתת כמו שנתבאר בגמ', מ"מ הוי תולדה דבונה, ושמואל אמר שמלאכת הלול נגמרה לגבי אותו נקב, שבו עצמו אינו צריך להוסיף דבר, ולכן חייב משום מכה בפמיש. ונחלקו בעייל שופתא בקופינא דמרא דרב אמר דדמי לבונה מצד מה שמקבץ חלקים יחד אף שאינו בבנין כלל ושייך פחות לבונה מתרי הלכות דלעיל, ושמואל אמר דחייב משום מכה בפמיש כי מלאכת הדיבוק נגמרה בכך. ומקשה הגמרא לשמואל מקודח כל שהוא דהוי מכה בפמיש לדבריו הא לא נגמרה מלאכת החור בכך, ותי' דבזעי' ברמצא דפרזלא ושבקי' בגוי' דהיינו גמר מלאכה.

קוּבֵן שִׁפְתֵי כְהֵן

אבל הרמב"ם שפסק כאמוראי דפרק כלל גדול דצר צורה ונפח בכלי זכוכית חייב משום מכה בפטיש, והי' משמע לו שאיירי אף בלא גמר מלאכה, שכן גמר מלאכה כבר אמרו רבה ורבי זירא שיש בו משום מכה בפטיש ואם זהו הכלל מה הטעם בפירוט הפרטים, ועוד שקשה מה בין נופח כלי זכוכית לעושה כלי אדמה שלמד הרמב"ם שחייב אף משום בונה. וביאר הרמב"ם שמכה בפטיש הוא נתינת צורה לחומר וגמר מלאכה הוא רק תולדה דמכה בפטיש כמ"ש, וא"כ מלאכת בונה שיש בכלים אין עניינה יצירת כלים כשאינן בה גמר מלאכה שהרי אף יצירת כלים שהיא בגדר נתינת צורה לחומר הוי מכה בפטיש. וע"כ שבונה כלים היינו שינוי בעצם החומר כמו שביארנו. וא"כ מסתת שאינו משנה את עצם החומר רק נותן לו צורה הוי מכה בפטיש, אף שלא נמרה המלאכה בזה. ועושה נקב בלול של תרנגולים אם הוא מחובר הרי הוא בונה, שעושה חלון וכדומה שמתקן את הבנין, ומ"מ גם בכלים חייב אף שאינו משנה את החומר כיון שזהו שכלול צורת הכלי והוי מכה בפטיש אף שאינו גמר מלאכה. ולכן עושה נקב העשוי להכניס ולהוציא, שאז יש בו שכלול צורת הכלי, חייב, אף שעדיין מלאכת הנקב לא נגמרה, ולא צריך לאוקימתא דבזע"י ברמצא דפרזלא. ולכן העושה נקב בבנין יהי' חייב לשיטה זו גם משום בונה וגם משום מכה בפטיש ולכן בפכ"ג כשרצה הרמב"ם לבאר איסור נקיבת חבית שהיא כלי ולא שייך בה איסור עשיית נקב מדין בונה, שבנין כלים חייב להיות שינוי מהות החומר, כאמור, כתב הרמב"ם שעשיית נקב היא תולדת מכה בפטיש ששייך גם בכלים.

ונראה עוד לומר שמוזה מתבאר מה שכ' הרדב"ז בתשובה (ח"ה סי' א' תקצ"ט) בביאור דברי הרמב"ם בפרק י' גבי נותן אבן בבנין, שכתב: "אחד נתן את האבן ואחד נתן את הטיט הנותן את הטיט חייב". ובהלכה י"ח שם: "המצדד את האבן ביסוד הבנין ותקנה בידו והושיבה במקום הראוי לה חייב". ושאלו לרדב"ז אמאי לא יתחייב גם הנותן את האבן כמו באחד נתן את האור ואחד נתן את העצים. והשיב שנתנת האבן אינה מלאכת הבנין אלא מעשה סבל בעלמא דדרך הבנאים שהאומן נותן את הטיט והסבל נותן את האבן על הטיט והאומן מושבה ומישרה במקומה. וא"כ נתינת הטיט היא מלאכת בנין אבל לא נתינת האבן. אבל כגדבך העליון רק נותנים את האבן למעלה ותו לא וא"כ נתינת האבן שם הוי מלאכה בנין. והמצדד את האבן במקומה חייב משום מכה בפטיש וזהו שכ' הרמב"ם בהי"ח: "המצדד את האבן ביסוד הבנין ותקנה בידו והושיבה במקום הראוי לה חייב משום מכה בפטיש", ודעתו שיסוד לאו דווקא, אלא נקט יסוד משום דשם אין דרך לתת טיט ולא מיחייב משום בונה אלא משום מכה בפטיש, והי"ח בכל שאר הבנין אם צדד את האבן ותקנה בידו והושיבה במקום הראוי לה חייב משום מכה בפטיש. עכת"ד. וקשה לפי"ד עד מאד סוגיית הגמ' דפרק הבונה שם. דאיתא שם:

"אמר שמואל המצדד את האבן חייב (ופי' המ"מ שגירסת הרמב"ם היא שחייב משום מכה בפטיש). מיתביה אחד נותן את האבן ואחד נותן את הטיט הנותן את הטיט חייב, וכו'. אלא תלתא בנייני הוו תתא מציעתא ועילא, תתא בעי צדודי ועפרא, מציעתא בעי נמי טינא, עילאי כהנחה בעלמא".

והנה אילו הי' פירוש הבריתא דנותן את האבן פטור לגמרי אפילו כשמישבה במקומה כפירש"י מוכנת קושיית הגמ' דאיך אמר שמואל דמצדד את האבן חייב, ומת' הגמ' דשמואל אמר דינו בשורה התחתונה דאין שם טיט. אבל לפי הרדב"ז דלעולם מצדד את

קוּבֵץ שֵׁפֵתֵי כֹהֵן

האבן חייב דאינו שונה מאחד נתן את האור ואחד נתן עצים, אלא שנותן את האבן פטור כיון שהוא מעשה סבל בעלמא, וא"כ מאי הקשתה הגמ' לשמואל, הא הוא אמר דמצדד את האבן חייב וברייתא אמרה דנותן את האבן ללא צידוד פטור, וכך האמת, ולמה צריכה הגמ' לתרץ דתלתא בניני הוו.

ונראה לומר דהסוגיא אזלא לשיטתה שביארנו שמלאכת בנין היא עצם עשיית הבנין או הכלי, ומכה בפטיש היא מלאכת הגמר, שגומר מה שבנה בבנין או בכלי. וא"כ שעצם הבנין הוא מלאכת בונה לא יצוייר בבנין מכה בפטיש שהוא גמר, בלי שיקדם לו בונה שהוא עשיית עצם הבנין. ולכן שמואל שאמר שמצדד את האבן חייב משום מכה בפטיש, ע"כ שהמניח את האבן עשה את עצם הבנין, ואמאי אחד נותן את האבן ואחד נותן את הפטיש הנותן את הפטיש חייב והנותן את האבן פטור.

ותי' הגמ' שאירי ביסוד הבנין שבאמת אין שם מלאכת בונה שעדיין אין כאן בנין קודם כלל, אלא שחייב משום מכה בפטיש על שגמר את מלאכת אותה האבן (וכן פי' המאירי), והוי כמסתת שחייב משום מכה בפטיש אף שלא קדם לו בונה, שאין כאן בנין כלל אלא שגמר את מלאכת האבן לגבי הסיתות. ורק כשיש בנין קודם כמו בכלי או בבית אז תמיד תקדום מלאכת בונה למלאכת מכה בפטיש. אבל כשאין בנין כלל יתכן שתהי' מלאכת מכה בפטיש ללא מלאכת בנין. אבל באמצע הבנין "אין נתינת האבן או הצרורות מחייב אלא נתינת הפטיש, ומעתה נתן אחד את הפטיש ואחד את האבן הנותן את הפטיש חייב" (ל' המאירי) והכוונה שכשיש בנין ע"כ צריכה להיות מלאכת בנין לפני מלאכת מכה בפטיש כמ"ש, דמכה בפטיש הי' שייך אולי כשמחליק את הפטיש, שבנתינתו יש בנין ובהחלקתו מכה בפטיש, אבל באבן שאין בה מלאכת בנין בנתינתה, אין בצידודה גמר מלאכה ומכה בפטיש.

אבל לשיטת הרמב"ם שמכה בפטיש הוא נתינת צורה לחומר, וגמר מלאכה הוא אך תולדה, ועושה כלי מתכות הוא מכה בפטיש כמ"ש ורק עושה כלי אדמה הוא בונה, הנה מלאכת מכה בפטיש תתכן גם בכלי שנבנה או בבנין ללא מלאכת בונה. ולכן ניתן לפרש כמו שפירש הרדב"ז שהנחת האבן מאחר שהיא מעשה סבל בעלמא ולא מעשה אומן אין בה חיוכ משום בונה, וישור האבן ג"כ אינו בונה, שהרי כבר בהנחה על הפטיש מתחברת האבן לבנין ואם יניחו אותה שם תהי' קבועה בקרקע, וא"כ אין בצידוד חידוש שיש בבונה, לא מה שהופך את המיטלטל לקבוע ולא מה שמדבק החלקים. אבל יש בצידוד מלאכת מכה בפטיש במה שמשכלל את צורת הבנין ולכן חייב משום מכה בפטיש בין ביסוד הבנין ובין באמצעיתו משום שכלול הצורה ולא דווקא משום גמר מלאכה.